

Ключевые слова: бухгалтерский учет, задания, менеджмент, стратегия, учетная политика, финансовая отчетность, финансовая политика.

Summary

Trofimova L. V. Financial Reporting As the Measure of Financial Management. — Article.

In article various approaches to concept definition «the financial reporting» are investigated and the author's definition, generalized feature of legal regulation of public relations in the reporting of financial results of activity, defined tasks to ensure qualitatively new financial policy of the state for the purpose of perfection of management and the organization of financial relations.

Keywords: accounting, tasks, management, strategy, accounting policy, financial reporting, financial policy.

УДК 340.12:321

С. В. Джолос

ЕТАТИСТСЬКА ДЕРЖАВА ЯК ЦІННІСТЬ

У сучасних умовах спостерігається різке скорочення сфери втручання держави, мають місце різні виклики її суверенітету і престижу. Ліберально-ринкова доктрина відводить державі в кращому разі роль «нічного сторожа», а міжнародні організації все більше обмежують її повновладдя і т.ін.

Слід відзначити, що за умови подальшого скорочення правомочностей держави, цілком можливо, що в майбутньому її ефективність впаде до нуля, що призведе до всезагального хаосу. Разом із тим, хоча ідеї бездержавного існування відомі з давніх часів (починаючи від ідеалізації первісного суспільства і закінчуючи анархістськими та комуністичними теоріями), на сьогоднішній день відсутні будь-які більш-менш серйозні альтернативи державного стану, і важко навіть уявити, що якийсь інститут міг би зайняти в бутті суспільства ту нішу, яка зараз належить державі.

Враховуючи викладене, ми наслідимося сказати, що численні негаразди на зразок світової кризи, глобальних проблем сучасності та системних криз у ряді країн є наслідком недостатньо широкої влади держави або неправильного її застосування.

Тож, актуальність даної роботи обумовлена необхідністю утвердження цінності та апології інституту держави в цілому (який зазнає все більшого пригнічення в умовах сьогодення) та етатистської держави (як явного антипода популярній нині політико-правовій парадигмі ліберальної демократії) зокрема.

Ще Платон, Арістотель, Н. Макіавеллі, Г. В. Ф. Гегель вважали державу найвищим благом людства, хоча сам термін «етатизм» (від фр. l'état — держава) виник лише у 1880-х рр. для означення доктрини, яка вимагає максимального посилення впливу держави і розширення повноважень її органів. При цьому, слід відзначити, що етатистська ідеологія є антиподом анархізму і родовладдя, і розглядає державу як найвищий результат і мету суспільного

розвитку, обґрунтовує необхідність її втручання в економічне і політичне життя суспільства і т.ін. [1, 367].

Етатистська ідеологія сформувалася у ХІХ ст. як реакція у відповідь на програму лібералізму, викладену в працях представників класичної буржуазної політекономії. Мислителі тієї епохи протиставили лібералізму такі ідеї, що сьогодні стали класичними принципами етатизму:

- головуюча роль держави у духовних, політичних та економічних процесах [2, 65; 3], а також у галузі правотворення [4, 231];
- держава є джерелом розвитку [2, 65; 5, 236];
- необхідність активного впливу на всі сфери суспільного буття, внаслідок відсутності у суспільства здатності до справедливого самоуправління;
- державний інтервенціонізм — політика державного регулювання соціально-економічних процесів;
- патерналізм та [6, 115–116] ін.

В. Щекотихін відзначає, що сьогодні термін «етатизм» застосовується зазвичай у критичному смислі, внаслідок звуження при ньому сфери індивідуальної діяльності та конфлікту з ідеями правової держави [6, 116].

Проте, на нашу думку, ліберальна демократія чи анархія навряд чи є позитивною альтернативою етатизму. Ще Т. Гоббс стверджував, що навіть тиранічна влада краща за неприборкані конфлікти приватних інтересів і породжену ними смуту соціальної анархії [7, 328], з чим важко не погодитися. Ми дозволимо собі висловити думку, що в умовах сьогодення, коли глобальні проблеми сучасності стають все масштабнішими, держава навпаки потребує максимального посилення задля належного виконання своїх функцій і забезпечення суспільного добробуту.

Тож цілями цієї статті є окреслення ества етатистської держави, дослідження аксіологічних аспектів її буття, доведення її визначної цінності.

В загальному плані можна сказати, що етатистська держава — це держава, яка втілює основні риси етатистської ідеології.

Тож, враховуючи вищевикладене, етатистська держава — це сильна елітарна патерналістська держава, яка претендує на роль визначальної політичної цінності громадянського суспільства, проголошує пріоритетність своїх інтересів, позиціонує себе вище волеустановленого права, активно впливає на економічну, політичну і духовну сфери соціального буття.

Слід погодитися з думкою Ю. П. Лободи, що цінність держави розкривається через її соціальну сутність як специфічну властивість, що полягає у здатності держави забезпечувати у процесі свого функціонування і розвитку задоволення основних потреб усього суспільства й окремих його членів [8]. Тож першим критерієм цінності держави варто вважати її ефективність.

Двома іншими критеріями цінності держави варто вважати її легітимність і стійкість [9, 63–64; 10]. Як відзначає Ю. М. Оборотов, проблема стійкості держави тісно пов'язана зі спробами класифікувати держави залежно від їх ефективності на сильні, слабкі, ті, що розпадаються, і ті, що розпалися. При цьому держави слабкі, ті, що розпадаються, і ті, що розпалися, якраз не ма-

ють необхідної стійкості. Серед критеріїв нестійкості держави виділяються такі, як нелегітимність влади, неефективність її інститутів і бюрократії, розлад правопорядку та ін., що разом з впливом деструктивних причин — зростанням ролі недержавних і псевдодержавних організацій, руйнацією монополії державної влади та ін. — ведуть до розкитування держави [9, 68].

Отже, цінність держави виявляється насамперед у таких її властивостях, як ефективність, стійкість та легітимність.

Слід сказати, що ефективність держави може значною мірою залежати від особливостей її втручання в буття суспільства. При цьому виникає певна проблема, пов'язана з визначенням меж і характеру такого втручання.

З одного боку, відсутність будь-якого втручання держави в буття суспільства призведе до анархії і хаосу. Тож даний варіант загалом є неприйнятним. З іншого, дехто вважає, що реалізація ідеї соціальної держави пов'язана з небезпекою падіння ефективності економіки, можливості соціального утримання, втрати населенням політичних свобод [11]. Очевидно, вищезазначені побоювання пов'язані з широким колом соціальних гарантій, які потребуватимуть значних витрат державних коштів, та утворенням економічної залежності особи від держави.

Відзначимо, що у випадку з Україною ситуація дійсно є доволі складною. Якщо доходи державного бюджету формуються майже виключно за рахунок податків і мита, імпорту суттєво переважає експорт, а народне господарство країни перебуває у стані розвалу, не дивно, що реалізація концепції соціальної держави є невідомим тягарем, якщо навіть для розвинених країн її втілення пов'язане зі значними труднощами.

Як відзначає Ф. Фукуяма, на початку ХХ ст. у Західній Європі і США державний сектор споживав трохи більше 10% ВВП, тоді як у 1980-х рр. він використовував вже близько 50% ВВП (70% у демократичній і соціальній Швеції) [12, 15–16]. Це означає, що нині зростає значення держави, яка для реалізації своїх функцій і протидії кризовим явищам потребує все більших ресурсів.

Відзначимо, що великий бізнес являє собою значну загрозу державі (тиск на розвиток національних економік і на процеси прийняття політичних і економічних рішень; постійна увага на прибутковості і недооцінка соціальних аспектів; випадки щодо обмеження суверенітету держав і націй, усунення держав від реального впливу на ряд процесів; зіткнення різноманітних міждержавних інтересів [13, 667] тощо). При цьому великий бізнес у ряді нових незалежних країн має явно кримінальне походження.

Враховуючи викладене, дозволимо собі сказати, що, в ідеалі, державі варто націоналізувати велику промисловість, аби, по-перше, одержувати весь дохід великих підприємств замість податкових крихт, а по-друге, забезпечити державні інтереси від егоїстичних зазіхань і втручань олігархії. При цьому податки для малого і середнього бізнесу можна буде знизити (бюджет і так буде добре наповненим), що сприятиме його розвитку, а отже, належній економічній свободі і добробуту народу. Слід сказати, що у такому випадку ефективність

держави і благополуччя народу різко зростуть, що дозволить державі оптимізувати економічне, політичне і духовне життя суспільства.

Що стосується такої ціннісної характеристики держави, як стійкість, то вона значною мірою пов'язана з суспільно-політичною стабільністю та здатністю державної влади її забезпечити.

Слід наголосити, що найбільш стабільним є управління в тих державах, де домінуюче становище займає виконавча влада. В. Є. Чіркін відзначає, що високий ступінь стабільності забезпечується у теократично-абсолютистських й дуалістичних монархіях, а також у президентських республіках. Натомість у парламентарній монархії і парламентарній республіці партійна приналежність міністрів, склад уряду повніше і точніше відображає зміни суспільної думки, її коливання передусім через парламент, що веде до значного недоліку — нестабільності уряду. Так у післявоєнній Італії (на 1998 р.) змінилося 56 складів уряду [14, 151–152], а в Україні за роки незалежності — близько двадцяти, при тому, що наша держава є змішаною республікою!

З цього можна зробити висновок, що стабільність управління, як важлива засада його досконалості, майже нерозривно пов'язана з домінуванням виконавчої влади, тобто деяким натяком на авторитаризм (як відомо, за тоталітаризму поділ влад взагалі відсутній, за авторитаризму домінує виконавча влада, за демократії — законодавча (судова — за ліберальної демократії) [15, 374]).

Варто наголосити, що авторитаризм вважається виправданим і природним за умови краху старих соціальних структур, переходу до нових. Він є досить поширеним (певні монархії, диктаторські режими, військові хунти і т.п.), що пояснюється рядом його позитивних можливостей, особливо при проведенні радикальних реформ: забезпечення громадського порядку, проведення швидкої реорганізації соціальних структур, концентрація зусиль і ресурсів для виконання конкретних завдань тощо [16, 30].

В. В. Бушанський справедливо відзначає: «Авторитаризму властиві позитивні і негативні риси... Уже закономірність виникнення авторитаризму уможливорює його певне виправдання. Усвідомлення його функціональності показує, що авторитарні важелі управління варто використовувати, а не ігнорувати» [17, 593].

До того ж важливою позитивною рисою авторитаризму є деяка елітарність, що передбачається поділом на владаруючих і підвладних. При цьому авторитарні лідери, як правило, здобувають владу завдяки своїм особистим якостям, а не шляхом маніпуляції свідомістю народних мас, як за демократії, за якої до того ж пересічні громадяни обирають собі такого ж посереднього президента.

У зв'язку з цим доречно звернути увагу на третю ціннісну характеристику держави — легітимність.

Легітимність — це згода народу з владою, коли перший вважає останню правомірною і добровільно визнає за нею право приймати обов'язкові рішення [18]. Легітимність є свідченням ціннісного смислу держави для населення [19, 302].

Слід погодитися з думкою Ю. М. Оборотова, що аристократизм державної влади — визначальна вимога до її існування [20, 19]. Саме він є важливою

засадою легітимності державної влади — тільки кращі мають моральне право і реальну здатність належно правити державою.

Тому елітарність, як складова авторитаризму, є не менш важливою засадою легітимності, аніж його ефективність.

Таким чином, значне втручання держави в духовне, економічне, політичне життя суспільства забезпечуватиме ефективність функціонування держави, авторитарний режим сприятиме її стійкості та легітимності, адже народ буде задоволений добробутом, як результатом позитивного правління поважної еліти.

З викладеного випливає висновок, що етатистська держава є винятковою цінністю, оскільки саме вона набагато повніше за будь-яку іншу відповідає критеріям ефективності, стійкості та легітимності. При цьому ефективність досягається верховенством державного інтересу, широтою влади держави та її надзвичайною могутністю за умови націоналізації великої промисловості. У свою чергу, стійкість (а почасти й ефективність) етатистської держави забезпечується авторитарним режимом, якому властиві стабільність управління та низка позитивних можливостей при здійсненні рішучих заходів. До того ж етатистська держава є легітимною завдяки елітарності влади та її патерналістському відношенню до суспільства, яке буде задоволене дарованим йому благоенством.

Перспективними напрямками подальшої розробки даної проблематики є дослідження теорії і практики державного будівництва, окремих засад становлення, функціонування та окремих цінностей етатистської держави.

Література

1. Лисенков С. Л. Етатизм // Юридична енциклопедія. — К., 1999. — Т. 2. — С. 367.
2. Мюллер А. Элементы государственного искусства / А. Мюллер. — СПб., 1809.
3. Фихте И. Г. Закрытое торговое государство / И. Г. Фихте. — М., 1923.
4. Штаммлер Р. Закономерность правового порядка и народного хозяйства / Р. Штаммлер. — К., 1904.
5. Чичерин Б. П. История политических учений / Б. П. Чичерин. — М., 1877. — Ч. 4.
6. Щекотихин В. П. Етатизм и его роль в укреплении современной государственности: зарубежный опыт и российские тенденции // Вестник ВолГУ. Серия 4. — 2008. — № 1 (13). — С. 115–122.
7. История политических и правовых учений : учеб. для вузов / под общ. ред. В. С. Перессянца. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : Норма, 2006. — 944 с.
8. Лобода Ю. П. Цінність держави як її соціальна сутність (теоретико-методологічні аспекти дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ю. П. Лобода ; Одес. нац. юрид. акад. — Од., 2001. — 20 с.
9. Оборотов Ю. П. Аксіосфера государства: устойчивость государства как ценность // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. — 2007. — Т. 6. — С. 61–69.
10. Петров В. Н. Устойчивость государства / В. П. Петров, С. Г. Селиванов. — М. : Экономика, 2005.
11. Социальное государство [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki/Социальное_государство.
12. Фукуяма Ф. Сильное государство. Управление и мировой порядок в XXI веке : [пер. с англ.] / Франсис Фукуяма. — М. : АСТ : АСТ МОСКВА : Хранитель, 2006.
13. Співак В. М. Суверенна держава у процесі глобалізації // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. — 2004. — Вип. 41. — С. 666–674.
14. Чиркин В. Е. Государствоведение : учебник / В. Е. Чиркин. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Юристъ, 2000. — 384 с.
15. Кухта В. Режим політичний // Політична наука. Категорії, поняття і терміни : словник. — Л. : Кальварія, 2003. — С. 374–375.

16. Мадіссон В. В. Авторитаризм / В. В. Мадіссон, В. Ш. Горбатенко // Юридична енциклопедія. К., 1998. Т. 1. С. 30.
17. Бушапський В. В. Авторитаризм: pro et contra // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. — 2003. — Вип. 36. — С. 590–597.
18. Легитимность [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Легитимность>.
19. Философия права / под ред. О. Г. Данильяна. М. : Эксмо, 2006.
20. Оборотов Ю. П. Современное государство: основы теории : учеб. курс. — О. : Астропринт, 1998. — 132 с.

Анотація

Джолос С. В. Етатистська держава як цінність. — Стаття.

Стаття присвячена дослідженню єства етатистської держави, аксіологічних аспектів її буття, доведенню її визначної цінності. Цінність держави виявляється в її ефективності, стійкості і легітимності. Етатистська держава є вишуканою цінністю, адже найповніше відповідає зазначеним критеріям завдяки широкому втручанню в буття суспільства, могутності, авторитаризму, елітаризму, стабільності, патерналізму.

Ключові слова: авторитаризм, етатистська держава, елітаризм, ефективність, легітимність, патерналізм, стійкість, цінність держави.

Аннотация

Джолос С. В. Этатистское государство как ценность. — Статья.

Статья посвящена исследованию естества этатистского государства, аксиологических аспектов его бытия, доказательству его значительной ценности. Ценность государства отражается в его эффективности, стойкости и легитимности. Этатистское государство является исключительной ценностью, поскольку наиболее полно соответствует указанным критериям благодаря широкому вмешательству в бытие общества, могуществу, авторитаризму, элитаризму, стабильности, патернализму.

Ключевые слова: авторитаризм, легитимность, патернализм, стойкость, ценность государства, элитаризм, этатистское государство, эффективность.

Summary

Dzholos S. V. Etatistic State as Value. — Article.

The article is devoted to the etatistic state axiology study. The value of etatistic state is reflected in its effectiveness, firmness, legitimacy. Etatistic state is a great value, because it mainly corresponds to the criteria mentioned above as active, powerful, authoritarian, elitist, stable, paternalistic state.

Keywords: authoritarianism, effectiveness, elitism, etatistic state, firmness, legitimacy, paternalism, value of state.